

**voor een sterke
publieke sector**

Rapport

Internationale Vergelijking eID-middelen

Internationale Vergelijking eID-middelen

Eindrapport

project 4378
versie 1.0
datum 21 oktober 2014

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
1. Inleiding	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Vraagstelling en indeling	6
2. Onderzoek	8
2.1 Referentiekader	8
2.2 Duiding	9
2.2.1 Verschillende soorten eID-middelen	9
2.2.2 Betrouwbaarheid	10
2.2.3 Productie	10
2.3 Afbakening	11
2.4 Uitvoering	11
3. Resultaten	13
3.1 Verkenning	13
3.2 Verdieping	14
3.2.1 Landeselectie	14
3.2.2 eID-middelen	15
3.2.3 Beleidsoverwegingen	16
3.2.4 Overige observaties	21
4. Conclusie	25
4.1 Beleidsoverwegingen eID-middelen	25
4.2 Inrichting van eID-stelsels en systemen	26
Verantwoording	27
Geïnterviewde personen	28
Bestudeerde documentatie	29

Samenvatting

Voor het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties is een Internationale verkenning uitgevoerd naar elektronische identiteitsmiddelen (eID-middelen) in andere Europese landen.

De verkenning is onderdeel van het onderzoek in Nederland naar de mogelijkheid en wenselijkheid van een publiek eID-middel met een hoog betrouwbaarheidsniveau voor burgers. Dit rapport beschrijft de feitelijke situatie in een aantal landen en destilleert daaruit een aantal brede, feitelijke conclusies. Het rapport doet geen aanbevelingen voor de Nederlandse situatie, hetgeen buiten de scope van het onderzoek viel.

De centrale vraagstelling luidde: *Beschrijf welke publieke en private middelen in de verschillende [EU] lidstaten ingezet worden voor online toegang tot in ieder geval overheidsdiensten. Geef bovendien aan welke argumenten aan deze keuze ten grondslag liggen.* In essentie gaat de vraag over de bestuurlijke en beleidsoverwegingen die ten grondslag liggen aan de keuze voor eID-stelsel in andere landen van de EU, die kiezen voor publieke, private of beide eID-middelen in één eID-stelsel.

Elf landen met een duidelijke spreiding in hun keuze voor publieke of private eID-middelen, zijn geselecteerd en verdiepend onderzocht. Hieruit komt het volgende beeld naar voren wat betreft de eID-middelen en het gebruik voor publieke of publiek-private dienstverlening:

Land	Typering
België	Publiek middel, publiek-privaat gebruik
Denemarken	Privaat middel, publiek-privaat gebruik
Duitsland	Publiek middel, publiek-privaat gebruik
Estland	Publiek en privaat middel bestaan naast elkaar, publiek-privaat gebruik
Frankrijk	Geen middel op hoog niveau, beschikbare middelen zijn publiek
Luxemburg	Publiek en privaat middel bestaan naast elkaar (sinds 1-1-2014); privaat middel geeft toegang tot publieke en private diensten, publiek middel tot Publieke diensten
Oostenrijk	Publiek middel, publiek-privaat gebruik
Portugal	Publiek middel, publiek-privaat gebruik
Spanje	Publiek middel, publiek- privaat gebruik
Verenigd Koninkrijk	Private middelen, publiek-privaat gebruik <i>maar alleen basisniveaus betrouwbaarheid beschikbaar!</i>
Zweden	Publiek en privaat middel bestaan naast elkaar, publiek-privaat gebruik

Het palet van middelen dat door de verschillende landen is ingezet in hun nationale eID-stelsels is breed; van overtuigd privaat, tot overtuigd publiek. Het duiden of een eID-middel privaat of publiek is, valt niet altijd mee en is afhankelijk van de gehanteerde definities. In feite bestaat er een continuüm van publieke coördinatie van eID-stelsels naar private productie van het daadwerkelijke middel. Alle landen zijn in de extremen gelijk maar verschillen in de precieze plaats op het continuüm.

Het onderzoek wijst uit dat de culturele en historische context, en de daaruit voortvloeiende bestuurscultuur, van groot belang zijn bij de keuze voor publieke, private of beide eID-middelen in een eID-stelsel. Daarnaast zijn de e-overheidsambities en het moment van introductie van het eID-middel van belang. Hoewel alle landen dezelfde beleidsmatige aspecten lijken te overwegen, zoals beschikbaarheid, toegankelijkheid, privacy en veiligheid, komen ze tot andere keuzes.

Gebruik en gebruikersgemak van eID-middelen is een overweging die aan belang wint in alle stelsels. Dit betekent dat eID-middelen innoveren, bijvoorbeeld naar contactloze eID-middelen en Mobil-ID, en dat gebruiksvriendelijker alternatieven aandacht krijgen.

Ook in stelsels waar private eID-middelen gebruikt werden, zoals Estland, Luxemburg, Spanje en Zweden, is een publiek middel geïntroduceerd, gekoppeld aan de ID-kaart. Dit vanuit het oogpunt van beschikbaarheid (zo breed mogelijke verspreiding onder de bevolking mogelijk maken).

Een markt-overheid discussie met aspecten als mededinging en concurrentie wordt niet of nauwelijks herkend. Alleen in Spanje kwam dit naar voren maar dan aangaande een belangrijk secundair (niet hét nationale eID-stelsel, de eID-kaart). Wel komt het beeld naar voren van een onvolwassen markt die niet in zichzelf voor overheidsdienstverlening kan bestaan, een vorm van stimulering van de overheid, via private of publieke eID-middelen lijkt nodig.

Aspecten als het gebruik van een nationaal register of nationale PIN en het vraagstuk van Single Point of Failure hebben geen beslissende invloed op de keuze voor eID-middelen. In het Verenigd Koninkrijk is het de weerzin van de bevolking tegen deze instrumenten die een publieke eID-oplossing blokkeerde en daarmee heeft geleid tot de huidige private middelen strategie.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In 2012 is een begin gemaakt met het realiseren van een stelsel van afspraken voor elektronische identificatie voor digitaal zaken doen van burgers en bedrijven. Het betreft een publiek-private samenwerking. De actie past in het Kabinetsbeleid voor Digitaal 2017. In dat jaar moeten burgers en bedrijven de mogelijkheid hebben om al hun zaken met de overheid digitaal af te handelen.

Binnen het eID Stelsel kan gebruik worden gemaakt van eID-middelen. Private partijen kunnen toetreden tot het stelsel. Aanvankelijk was het de bedoeling dat de overheid eveneens een eID-middel, in de vorm van een DigiDkaart, zou gaan uitgeven. In het voorjaar van 2014 is besloten hiervan af te zien omdat het niet de gewenste versnelling zou opleveren, vanwege noodzakelijke wetgeving en uit kosten oogpunt. In juni 2014 heeft de minister van BZK aan de Kamer laten weten dat hij de mogelijkheid en de wenselijkheid van het realiseren van een publiek eID middel op bestaande dragers laat onderzoeken.

De aanleiding voor dit onderzoek is de toezegging van minister Plasterk in het Algemeen Overleg Digitale Overheid van 25 juni 2014:

“In het eID-platform zitten ook bedrijven en ik kan me voorstellen dat we op langere termijn, als we voor een publiek-private samenwerking kiezen, dat de partners dan ook participeren in sturing, vertegenwoordiging en financiën. Er moeten randvoorwaarden zijn vanuit de overheid, want bijvoorbeeld interacties met de Belastingdienst moeten 100% veilig zijn en aan alle eisen voldoen. Ik hoor geluiden van bedrijven die willen dat de overheid afziet van een publiek middel. Ik ben ook erg benieuwd wat andere private partijen, zoals Albert Heijn, vinden, die niet meedoen in de ontwikkeling, maar het publieke middel wellicht wel willen gaan gebruiken. Ik sta nog overal voor open. Ik doe onderzoek naar de mogelijkheid en de wenselijkheid van een publiek middel en daarover zal ik de markt consulteren. We zien af van het maken van een DigiD-kaart, maar ik wil niet op voorhand het gesprek met de markt aangaan met als doel dat we helemaal afzien van een publiek middel. Ik zal in het najaar rapporteren over gesprekken met de markt, incl. Een internationale vergelijking.”

1.2 Vraagstelling en indeling

Doel van het onderzoek is het ondersteunen van de politieke/bestuurlijke keuze voor het al dan niet uitgeven van een publiek eID-middel. Dit leidde tot de volgende vraag:

Beschrijf in een rapport geschikt voor eventuele verzending aan de Tweede Kamer, welke publieke en private middelen in de verschillende lidstaten ingezet worden voor online toegang tot in ieder geval overheidsdiensten. Geef bovendien aan welke argumenten aan deze keuze ten grondslag liggen.

Gedurende het onderzoek is duidelijk geworden dat de kernvraag is: *Inventariseer de bestuurlijke/beleidsoverwegingen die ten grondslag liggen aan de keuze voor eID-stelsel in andere landen van de EU, die kiezen voor publieke, private of beide eID-middelen in één eID-stelsel.*

Hoewel deze vraag enkelvoudig van aard lijkt, zijn veel onderliggende gegevens nodig om tot goed begrip van het stelsel, de eID-middelen en de gemaakte keuzes te komen. Zowel de oorspronkelijke als de verder gepreciseerde vraag zijn in dit onderzoek beantwoord.

Het rapport doet geen uitspraken over de keuzes die in Nederland voorliggen, het reikt enkel de situatie en overwegingen in andere landen aan en komt in de conclusie tot een aantal feitelijke observaties. Het rapport beschrijft daartoe achtereenvolgens de opbouw van het onderzoek, de resultaten en de conclusies op de onderzoeksvragen.

2. Onderzoek

2.1 Referentiekader

Om de materie goed te kunnen duiden is het van belang onderscheid te maken tussen het nationale eID-stelsel en het eID-middel.

In dit onderzoek worden de volgende definities gehanteerd. Er zijn op dit moment bij de onderzoekers geen Internationaal geldende definities bekend.

Het Nationale eID-Stelsel is gedefinieerd als de set wetgeving, standaarden, toezicht en voorzieningen die één of meer eID-middelen (en hun systeem) kunnen bevatten en door het betreffende land als nationale voorziening wordt aangemerkt.

Een eID-middel is in dit onderzoek het systeem dat nodig is om gevalideerde toegang tot een elektronische dienst te bieden¹. Dit middel kan zowel publiek of privaat zijn en binnen of buiten een eID-stelsel functioneren. Het onderzoek beperkt zich tot eID-middelen binnen de nationale eID- stelsels tenzij anders aangegeven.

Publieke eID-middelen zijn die middelen die onder directe regie van de overheid worden geproduceerd, uitgerold en onderhouden en waarvoor een politiek verantwoordelijk bewindspersoon directe verantwoording draagt.

Private eID-middelen zijn die middelen die onder regie en verantwoording van de private sector worden geproduceerd, uitgerold en onderhouden. Voor zover deze middelen worden gebruikt om toegang te krijgen tot publieke diensten, is ook hier een politieke verantwoordelijkheid in het geding. In het geval het gaat om private eID-middelen die toegang verschaffen tot alleen private diensten, geldt dit niet.

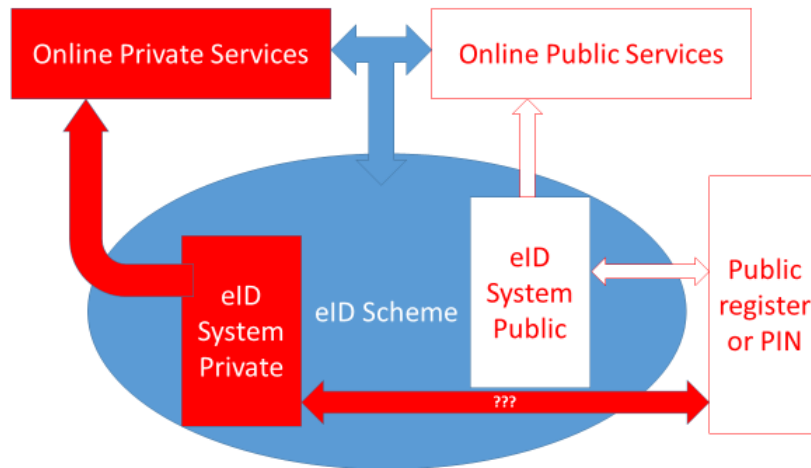
eID-middelen zijn afhankelijk van identificerende nummers en registers voor uitgifte en gebruik. In het onderzoek is meegenomen in hoeverre het gebruik van nationale publieke nummers en registers is toegestaan voor private eID-middelen en of dit effect heeft op de inrichtingskeuzes.

Het volgende figuur geeft de verschillende, voor dit onderzoek essentiële elementen, schematisch weer:

---

¹ In het document "eID Stelsel Nederland, Strategische verkenning en voorstel voor vervolg" wordt gesproken over eID Voorzieningen, deze bevatten het middel en de ondersteunende systemen en infrastructuur, bijvoorbeeld voor validatie.

Verschillende landen kiezen voor verschillende invulling van hun eID-stelsel. Sommige landen kiezen voor een publiek middel, anderen voor een privaat middel en weer anderen voor een gemengde invulling.

Om grip te krijgen op de beleidsoverwegingen die hierbij een rol spelen is het document “afwegingskader publieke diensten in het eID-stelsel NL” gebruikt als startpunt. Hierin zijn voor de Nederlandse situatie beleidsaspecten genoemd als: Toegankelijkheid, Beschikbaarheid, Concurrentiegevoeligheid, Efficiency en Veiligheid; ook juridische aspecten zijn hierin benoemd, zoals : Wettelijke identificatieplicht, Bescherming persoonsgegevens/BSN en Mededinging.

2.2 Duiding

Zonder in een te technische verhandeling van eID-middelen te treden, is het voor het onderzoek van belang op hoofdpunten een aantal aspecten van eID-middelen te beschrijven. Hier wordt achtereenvolgens ingegaan op een grove typering van verschillende soorten eID-middelen die worden gebruikt, houvast bij het bepalen van betrouwbaarheid van eID-middelen en een aantal aspecten van de productie inclusief gebruik.

2.2.1 Verschillende soorten eID-middelen

eID-middelen kennen verschillende verschijningsvormen. Grofweg, en voor dit onderzoek relevant, zijn de volgende soorten eID-middelen beschikbaar:

- Gebruikersnaam/wachtwoord
- Gebruikersnaam/wachtwoord met sms verificatie
- Software gebaseerde (PKI) certificaten
- Smartcards met contactvolle (gebruik van een kaartlezer waarin de kaart wordt uitgelezen noodzakelijk) of contactloze chips (de drager – kaart – is dan uitgerust met een antenne die de chip uitleesbaar maakt op enige afstand) waarop een certificaat is geplaatst

- Mobile-ID (waarbij de mobiele telefoon of een combinatie van mobiele telefoon en contactloze smartcard wordt gebruikt voor een hoog niveau authenticatie)

In het onderzoek wordt met regelmaat gesproken over een eID-kaart. Het gaat hierbij steeds over een Nationale identiteitskaart, al dan niet verplicht, die wordt gebruikt om een eID functionaliteit (door middel van het certificaat of extra certificaat) aan toe te voegen. Wanneer in het onderzoek wordt gesproken over een (e)ID-kaart betreft het steeds een publieke nationale identiteitskaart die ook een eID functionaliteit biedt.

2.2.2 Betrouwbaarheid

De betrouwbaarheid van eID-middelen is niet alleen afhankelijk van de beveiliging van het middel zelf maar ook van het uitgifteproces. In STORK, een Europees project voor de interoperabiliteit van eID's over grenzen heen, zijn vier betrouwbaarheidsniveaus courant geworden, de zogenaamde Quality Authentication Assurance (QAA) niveaus.

Deze betrouwbaarheidsniveaus bieden de mogelijkheid eID-middelen in te schalen naar betrouwbaarheid, de niveaus geven een waardering over de zekerheid waarmee iemands identiteit is vastgesteld. Niveau vier is het meest betrouwbaar en niveau één het minst. Met een hoog niveau eID wordt meestal geduid op een middel dat betrouwbaarheid op minimaal niveau drie en meestal niveau vier garandeert. Het gaat dan om middelen die uitgegeven zijn met een fysieke controle van de persoon en zijn of haar identiteitsbewijs en een robuust eID-middel. In Nederland is in het personendomein is nu geen middel breed uitgerold dat aan niveau drie of vier voldoet.

“Voor de indeling van de niveaus wordt gekeken naar zowel de organisatorische als technische factoren. Bij organisatorische factoren wordt gekeken naar de identificatie procedure, het afgifteproces van identiteitstokens (bijvoorbeeld paswoorden, maar ook pasjes met chips erop) en de kwaliteit van de certificerende autoriteit. Bij de technische aspecten wordt o.a. gekeken naar het type en de robuustheid van de identiteitstoken en de kwaliteit van het mechanisme dat gebruikt wordt voor de gebruikersauthenticatie. Elk van deze factoren wordt gescoord en de zwakst scorende factor bepaalt het niveau van het authenticatie-middel.”²

2.2.3 Productie

Het productie-, en gebruiksproces van een hoog niveau middel, uitgaande van een certificaat op een smartcard, kent grofweg de volgende stappen:

- Productie van de kaart en chip
- Productie van het certificaat
- Personaliseren van de chip op de kaart met een certificaat
- Uitgifte
- Activeren en reactiveren certificaat (indien kaart langer geldig is dan certificaat)

---

² Notitie Forum Standaardisatie FS22-10-07, betreft: Indeling van authenticatiemiddelen, 25 september 2009

- Valideren tegen een validatieregister
- Eventueel vernieuwen certificaat (wanneer levensduur kaart langer is dan die van het certificaat).
- Toezicht

Het is belangrijk te onderkennen dat productie-, uitrol- en gebruiksproces door verschillende (publieke en private) actoren kan worden uitgevoerd.

2.3 Afbakening

De onderzoekscope beperkt zich tot nationale eID-stelsels. Het gaat daarbij om publieke en/of private eID-middelen voor personen. In Nederland is hiervoor het publieke middel DigID beschikbaar.

In eerste instantie is een inventarisatie van alle middelen gemaakt die door Europese landen worden gebruikt, ongeacht betrouwbaarheidsniveau. In een verdiepende fase van het onderzoek heeft het onderzoek zich gericht op middelen met een QAA niveau van 3 of hoger. Dit om de toepasbaarheid van de argumentatie voor Nederland te verhogen en om het onderzoek beheersbaar te houden.

Buiten de reikwijdte van het onderzoek vallen:

- Gedetailleerde beschrijvingen per land;
- Gedetailleerde (technische) beschrijvingen van de eID-middelen;
- Gedetailleerde beschrijvingen van de geldende juridische bepalingen per land.
- Authenticatie van bedrijven (in Nederland is hiervoor eHerkenning beschikbaar).
- Elektronische handtekeningen.

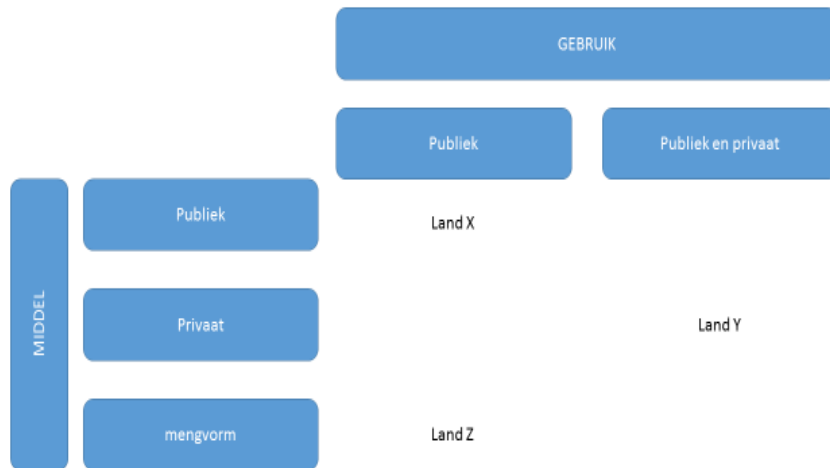
Het onderzoek is ingeperkt tot een maximaal aantal landen om capaciteit en doorlooptijd te beheersen.

2.4 Uitvoering

De kern van het onderzoek is uiteen gevallen in twee fases, een inventarisatiefase en een verdiepingsfase. In de inventarisatiefase zijn een aantal experts geraadpleegd en is op basis van deskresearch een overzicht gemaakt van landen met een publiek, privaat of beide eID-middelen in een eID-stelsel.

Tevens is gekeken naar het gebruik van deze middelen, publiek of publiek en privaat.

Op basis hiervan zijn eerste inzichten opgedaan en is een overzicht ontstaan dat voeding heeft gegeven aan de selectie van landen voor de verdiepingsfase. De verdieping richtte zich op een zo breed mogelijk spectrum van eID-stelsels (op de lijn publiek-privaat) om zoveel mogelijk diversiteit en argumenten boven tafel te krijgen

In de verdiepingsfase is de deskresearch uitgebreid en zijn interviews gehouden met eID experts uit de betreffende landen³.

---

³ Er is veel interesse vanuit de geïnterviewde eID experts uit de verdiepingslanden voor de resultaten van het onderzoek, de insteek van het onderzoek lijkt niet eerder onderzocht en wekt deze interesse.

3. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. In de eerste plaats komen de uitkomsten van de globale verkenning naar de inzet van eID-middelen in Europa aan bod. Daarna volgen de resultaten uit de verdiepingsfase, waarin een aantal landen meer diepgaand is geanalyseerd.

3.1 Verkenning

Uit de verkenning blijkt dat zowel publieke, private als combinaties van publieke en private eID-middelen voorkomen in nationale eID-stelsels in Europa. De eID-stelsels die uitgaan van private of combinaties zijn zowel bruikbaar voor publieke als voor private elektronische dienstverlening. De eID-stelsels waarin alleen een publiek middel opereert, bieden veelal ook toegang tot private dienstverlening. De diepgang en breedte van deze dienstverlening is niet onderzocht.

De verkenning levert het volgende beeld op. Dit wordt nader gepreciseerd in de verdiepende fase voor de geselecteerde landen en is primair bedoeld om de selectie voor de verdieping mogelijk te maken:

eID-Middel/ diensten	Publieke diensten	Privaat/Publieke diensten
Privaat		Denemarken, Verenigd Koninkrijk
Publiek	Litouwen, Nederland (DigID), Frankrijk	België, Duitsland, Hongarije, Oostenrijk, Portugal
Privaat en Publiek		Estland, Finland, Italië, Letland, Luxemburg, Spanje, Zweden

Bij dit overzicht moeten de volgende opmerkingen worden gemaakt:

- Cyprus staat aan het begin van eID-kaart en eHandtekening implementatie maar heeft nu nog geen eID-middel en is daarom niet opgenomen.
- Bulgarije, Tsjechië, Ierland en Polen hebben wel middelen die toegang bieden tot individuele publieke diensten maar geen nationaal stelsel en zijn daarom niet opgenomen.
- Kroatië heeft de FINA Card die primair voor bedrijven is bedoeld maar volgens sommige bronnen ook door burgers kan worden gebruikt, het bereik is in de scope van dit onderzoek onduidelijk en is daarom weggelaten
- Estland, Finland, Litouwen, Oostenrijk, Portugal en Zweden beschikken over, of werken aan Mobile-ID. Andere landen onderzoeken Mobile-ID waaronder in ieder geval België, Duitsland en Spanje.
- Voor een aantal landen is binnen de scope van het onderzoek niet vastgesteld of er toegang wordt geboden tot allen publieke of ook private diensten. Het gaat om: Griekenland, Malta, Slowakije, Slovenië en Roemenië.

3.2 Verdieping

Achtereenvolgens komen de landselectie, de gebruikte eID-middelen, de beleidsoverwegingen voor de eID-middelen binnen het betreffende eID-stelsel en een aantal overige observaties aan bod. Deze zijn steeds weergegeven per land.

3.2.1 Landselectie

Op basis van de verkenning is een selectie gemaakt van landen voor het verdiepende onderzoek. Daarbij is gezocht naar een breed palet van verschillende invullingen van het eID-stelsel en rekening gehouden met de vergelijkbaarheid met de Nederlandse situatie. Ook de volwassenheid van het eID-middel en de rol van het land binnen de EU hebben meegespeeld in de afweging.

Eén van de selectiecriteria is een uitgerold eID-middel op een hoog betrouwbaarheidsniveau (QAA 3 of 4). Voor Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk zijn uitzonderingen gemaakt. Zij hebben geen eID-middel op hoog niveau maar zijn daar wel mee bezig. Het belang van deze landen in Europa en de expliciet verschillende inrichtingskeuzes die zij maken, heeft doen besluiten ze toch op te nemen.

De volgende landen zijn geselecteerd en onderzocht:

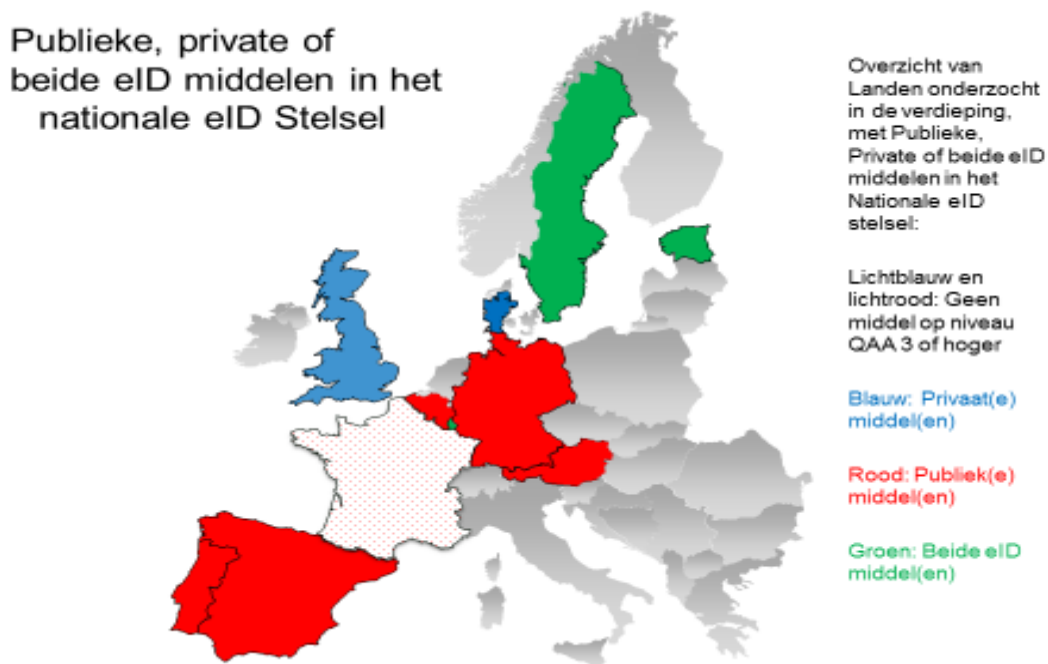
Land	Verantwoording keuze
België	Is al heel vroeg begonnen met de uitrol van een eID-kaart met een hoog betrouwbaarheidsniveau en deze is wijdverspreid.
Denemarken	Ver met de uitrol van de e-overheid, gebruik van privaat eID-middel via aanbesteding overheid
Duitsland	Maakt gebruik van een in hoge mate publiek eID-middel en is zeer bewust van de bescherming van de privacy, belangrijke toonzetter in Europa
Estland	Had al heel vroeg een eID-middel. Het publieke middel is dominant in een gemengd eID-stelsel, vergesorderd met de uitrol van de e-overheid
Frankrijk	Belangrijke speler in Europa die een mislukte poging om een eID-kaart te introduceren achter de rug heeft.
Luxemburg	Publiek private samenwerking met private middelen en recent publiek middel toegevoegd.
Oostenrijk	Is vroeg begonnen met de implementatie van een e-overheidstrategie en eID-middelen uitrol. Oostenrijk kent een multi-middelen strategie wat de burger in staat stelt verschillende publieke en private kaarten te voorzien van een eID
Portugal	Maakt gebruik van een publiek middel
Spanje	Maakt gebruik van een publiek middel
Verenigd Koninkrijk	Belangrijke speler in Europa, met een uitgesproken, private, strategie voor eID-middelen
Zweden	Private middelen zijn veruit het meest gebruikt voor digitale toegang tot overheidsdiensten. Zweden is vergesorderd met de uitrol van de e-overheid

3.2.2 eID-middelen

In de landen die in de verdieping aan de orde zijn is een beeld ontstaan van de eID-middelen die in de nationale eID-stelsels zijn gebruikt. Twee van de onderzochte landen, te weten Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk, hebben op dit moment geen eID-middel met een hoge betrouwbaarheid (QAA 3 of hoger) beschikbaar. Daarbij heeft het Verenigd Koninkrijk een strategie die op den duur zal leiden tot een privaat middel en Frankrijk heeft een publiek middel willen uitrollen.

In Zweden geldt dat de middelen door de experts gezien worden als privaat. Het meest dominante eID-middel in een open model is de bank eID. Er is ook een publieke drager, de ID kaart, uitgerust met een private chip die het tot een eID-middel maakt. Hiermee is er ook een publieke drager in het eID-stelsel beschikbaar. Luxemburg beschikte over private middelen en rolt sinds 1 januari jl. daarnaast een ID kaart uit waarmee het stelsel ook als gemengd kan worden aangemerkt. .

De volgende figuur visualiseert de situatie:

Opvallend is dat op het niveau van het eID-stelsel, de overheid in alle gevallen de regie heeft. Het gaat dan om wetgeving, standaarden, toezicht en financiering. In de uitvoering op het niveau van certificaten en kaartproductie is het steeds het bedrijfsleven dat invulling geeft aan de uitvoering, onder meer of minder regie van de overheid.

3.2.3 Beleidsoverwegingen

De volgende tabel geeft een korte schets van de overwegingen die in verschillende landen spelen en speelden om het eID- stelsel in te richten met eID-middelen zoals blijkt uit de voorgaande paragraaf.

Land	Typering	Beleidsoverwegingen voor bestaande model
België	Publiek middel, publiek- privaat gebruik	<p>De Belgische overheid had bij de introductie van de eID-kaart een robuuste moderniseringsagenda met sterk politiek leiderschap. De uitrol van een eID-middel hoorde bij deze moderniseringsagenda waar onder andere de Kruispuntbank Sociale Zekerheid een belangrijke rol in speelde. België werd op eID gebied voorloper en een van de eerste die een eID-kaart uitrolden. Nu wordt ook Mobile-ID overwogen en is er een actieve strategie om de eID-kaart te gebruiken en andere kaarten uit te faseren, zoals de SIS-kaart die in de sociale zekerheid in gebruik is.</p> <p>De Belgische overheid kiest er bewust voor de identiteit en identificatie in eigen hand te houden. Zij doet dit omdat ze hiermee regie houdt over het kennen van de belangrijkste actoren in de samenleving, de burgers en bedrijven. Dit is in de Belgische context een onvervreembare overheidstaak en daarom is gekozen voor een publiek middel, namelijk de (e)ID kaart. Tegelijkertijd was de markt ten tijde van de uitrol niet volwassen, er was dus geen discussie over een publiek of privaat eID-middel. In de realisatie van de kaart en omringende infrastructuur- o.a. kaartlezers - zijn verschillende private partijen betrokken via tenders. Aansprakelijkheid is daarbij een belangrijk issue en afgehecht met contracten en SLA's. De aansprakelijkheid van de Staat is wettelijk gemaximeerd op circa 2500,- Euro.</p>
Denemarken	Privaat middel, publiek-privaat gebruik	<p>Denemarken heeft grote ambitie op het gebied van de e-overheid en is vergevorderd. Omdat een aantal overheidsdiensten verplicht digitaal zijn, was en is het essentieel een toegankelijk eID-middel breed te verspreiden en hoge beschikbaarheid te borgen.</p> <p>Denemarken heeft geen ID-kaart en daarom lag een eID-kaart ook niet voor de hand. De Deense overheid vond dat zij zelf de kennis ontbeerde om een middel te ontwikkelen en heeft een tender uitgeschreven voor het bedrijfsleven (looptijd vijf jaar). De huidige tender loopt in 2017 af en een nieuwe wordt voorbereid. Volgens de Denen kan de markt niet zonder stimulering.</p>

Land	Typering	Beleidsoverwegingen voor bestaande model
Duitsland	Publiek middel, publiek- privaat gebruik	<p>Duitsland kiest expliciet voor een overheidsmiddel om privacy en veiligheid te kunnen controleren. Duitsland heeft een traditie met de ID-kaart die goede acceptatie kent onder de bevolking en daarmee is de keuze voor een publieke eID-kaart een logische, die niet serieus wordt betwist. Een vraag van een leverancier in de richting van de markt is resoluut afgewezen.</p> <p>Het verstrekken van een identiteitsbewijs, ook de elektronische, is in Duitsland het exclusieve domein van de overheid. Dat betekent niet dat er geen private partijen bij de productie betrokken zijn, maar deze kennen wel allen een zekere mate van overheidscontrole. Duitsland heeft een contactloze kaart en ontwikkelt ook Mobile-ID.</p>
Estland	Publiek en private middel bestaan naast elkaar, publiek-privaat gebruik	<p>Estland heeft, onder leiding van de toenmalige premier, een zeer actief e-Overheidsbeleid 'Digitaal Estland' gevoerd en is bekend om haar infrastructurele oplossingen. Estland is voor de uitrol van eID begonnen met bankmiddelen voor de e-overheid. Vervolgens is, vroeg in verhouding tot andere landen in Europa, ook een sterke publieke eID-kaart oplossing uitgerold, die ook toegang geeft tot onder andere bankdiensten. De eID-kaart geeft, omdat ze een hogere betrouwbaarheid kent dan de bankmiddelen zelfs een hogere financiële transactie mogelijkheid. Hierover is geen discussie geweest. Samenwerking tussen de banken en overheid verliep en verloopt heel soepel, passend in de cultuur en geschiedenis van het land, het was zelfs zo dat de overheid niet betaalde voor de toegang tot e-overheidsdiensten toen nog alleen het bankmiddel werd gebruikt.</p> <p>De recente onafhankelijkheid en een pragmatische oplossingsgerichte mentaliteit, lijkt bij te dragen aan een coöperatieve attitude tussen overheden, en tussen overheid en bedrijfsleven, men wil niet concurreren op infrastructuur. Banken willen inmiddels zo veel mogelijk over naar veiligere eID-kaart (inclusief Mobile-ID). Overwegingen rondom beschikbaarheid waren belangrijk om de strategie van een sterk Digitaal Estland te verwezenlijken. Gebruikersgemak en gebruik leidde tot de Mobile-ID strategie.</p>
Frankrijk	Geen middel op hoog niveau	<p>In Frankrijk is recent een eID-kaart voorgesteld. Deze is niet voorbij de Constitutionele Raad gekomen (French Conseil Consitutionel). Privacy, mogelijke aansprakelijkheid van de Staat jegens de markt (de kaart zou ook toegang geven tot marktdiensten) en biometrische gegevens die de</p>

Land	Typering	Beleidsoverwegingen voor bestaande model
		<p>kaart zou gaan bevatten waren struikelpunt.</p> <p>Wel kent Frankrijk een aantal gebruikersnaam en wachtwoordssystemen voor sectoren. Een federatie project is gaande om generieke toegang te realiseren maar dit is niet op een hoog betrouwbaarheidsniveau.</p>
Luxemburg	Publiek en private middelen bestaan naast elkaar (sinds 1-1-2014); privaat middel geeft toegang tot publieke en private diensten, publiek middel tot publieke diensten	<p>In Luxemburg is het eID-stelsel lange tijd door LuxTrust beheerd met alleen private middelen. Luxtrust zelf is een Publiek Private Samenwerking met 2/3 overheidsaandeel. De keuze voor private middelen was een pragmatische, lange tijd was er niets anders beschikbaar. Recent is de uitrol begonnen van een publieke eID-kaart die ook als ID-kaart functionaliteit biedt zoals bijvoorbeeld als reisdocument. De kaart is significant goedkoper dan de private oplossing maar biedt minder digitale functionaliteit. Er lijkt geen tegenstand te zijn geweest bij de introductie vanuit private partners. Brede beschikbaarheid en toegang tot zoveel mogelijk diensten zijn overwegingen geweest om het publieke middel te introduceren.</p>
Oostenrijk	Publiek middel, publiek-privaat gebruik	<p>Het Oostenrijkse model maakt gebruik van een multi-middelen strategie van publieke en private kaarten als mogelijke dragers van een eID-middel. Ultimo wordt dit model door de overheid gecontroleerd. Tot deze strategie is besloten omdat de Oostenrijkers gebruik wilden maken van de middelen die de burger "al in zijn zak had". Beschikbaarheid was dus een belangrijke overweging en heeft er ook toe geleid dat Oostenrijk nu ook Mobile-ID heeft uitgerold.</p> <p>Het domein van identiteit verstrekken wordt gezien als (fundamentele) overheidstaak, vandaar dat de root identity (Basisidentiteit) een overheidstaak is. Vervolgens kan de markt, als deze aan de eisen van de overheid voldoet, verschillende rollen invullen, hiertoe is het model zo open en technologieneutraal mogelijk gemaakt. Bescherming van de identiteit is belangrijk, vandaar dat de identifieer niet op het certificaat is opgenomen. Het is in Oostenrijk mogelijk om zowel publieke als private kaarten te laden met een certificaat. Het certificaat is afkomstig van een private Certificaat Autoriteit (onder supervisie van de overheid).</p>
Portugal	Publiek middel, publiek-privaat gebruik	<p>Portugal heeft een ID-kaart voorzien van het eID functionaliteit, deze eID-kaart vervangt vijf andere kaarten. Het toevoegen van een eID functionaliteit was een logische stap. Daarnaast</p>

Land	Typering	Beleidsoverwegingen voor bestaande model
		<p>voorziet het Portugese eID-stelsel in een Mobile-ID.</p> <p>Toegankelijkheid van diensten en het daarmee verder brengen van de e-overheid en Europese regelgeving zijn de belangrijkste overwegingen voor de invoering.</p>
Spanje	Publiek middel (en gemengd), publiek-privaat gebruik	<p>In de Spaanse context is het bereik een belangrijke factor. De federale overheid heeft beperkte bevoegdheden ten opzichte van de regio's. Daarmee is de nationale (e)ID kaart eigenlijk de enige mogelijkheid om beschikbaarheid te garanderen, maar activering en gebruik vallen tegen. Mobile-ID wordt daarom (ook) overwogen.</p> <p>In Spanje staat de wet verschillende eID-middelen toe. Het nationale eID-middel is de eID-kaart, maar er is een alternatief (door de wet toegestaan) eID-stelsel dat een combinatie van publiek en private eID-middelen kent en veel vaker wordt gebruikt.</p> <p>Omdat de kosten op verschillende manieren worden doorberekend, de nationale eID-kaart op de burger en de transacties via het alternatieve stelsel op de dienstverlener, zijn er echter regio's die deze authenticaties niet accepteren. In dit eID-stelsel is er discussie over de verhouding publiek/privaat, het publieke eID-certificaat wordt namelijk gratis verstrekt en concurreert daarmee met publieke middelen.</p> <p>Daarnaast werkt Spanje (net als Frankrijk) aan een federatieproject om de verschillende username/password systemen die nog actief zijn voor overheidsdienstverlening, te combineren tot één federatieve oplossing.</p>
Verenigd Koninkrijk	Private middelen, publiek-privaat gebruik <i>maar alleen basisniveaus betrouwbaarheid beschikbaar!</i>	<p>Een eID-kaart is in het Verenigd Koninkrijk (VK) niet van de grond gekomen. De publieke opinie was tegen. Populair gezegd wensen de Britten geen centraal overheidsregister of –nummer om zo de macht van de overheid te beperken. Privacy en vertrouwen in de overheid zijn hierbij belangrijke determinanten.</p> <p>Om toch over eID-middelen te beschikken, heeft het VK “outcome based” betrouwbaarheidsniveaus gedefinieerd en een tender uitgeschreven waarbij inmiddels marktpartijen zijn geselecteerd om betrouwbaarheidsniveaus één en twee in te vullen (deze niveaus zijn anders gedefinieerd dan in</p>

Land	Typering	Beleidsoverwegingen voor bestaande model
		<p>STORK). De huidige opzet moet voorkomen dat er een “Big Brother State” (perceptie) ontstaat, privacy gewaarborgd wordt en innovatie wordt gepromoot. De keus voor de markt past goed in de traditie, in het VK is de markt een natuurlijke partner, het stimuleren van de private sector op deze manier wordt als positief ervaren.</p>
Zweden	Publiek en private middelen bestaan naast elkaar, publiek-privaat gebruik	<p>In Zweden is eID op een zeer pragmatische manier ingevoerd. De overheid heeft, om de e-overheid te faciliteren, normen opgesteld en toetst deze, waarbinnen een open markt bestaat voor private (en publieke) aanbieders van eID-middelen. Als een partij aan de eisen voldoet, kan deze toetreden tot het stelsel. De facto zijn het vooral de bankauthenticaties die het stelsel domineren.</p> <p>Er was geen wens bij de overheid om ‘techniek’ naar zich toe te trekken en de markt was bereid te voorzien in authenticaties als daar een vergoeding tegenover stond. Privacy beleving is in Zweden anders dan in Nederland. Het is gebruikelijk dat er breed gebruik gemaakt kan worden van persoonsgegevens en nummers. Bovendien is er veel vertrouwen in de banken, ook in tijden van de crisis. De bankoplossing bood weliswaar geen volledige dekking maar was wel praktisch en bood een snelle take-up. Met de introductie van een eID functionaliteit op de ID-kaart in 2006 is hier een oplossing voor gevonden. Uit overwegingen van inclusie, is er toen voor gekozen om het mogelijk te maken ook de publieke ID-kaart te gebruiken als eID-middel. Daarmee is een publieke drager in het eID-stelsel toegevoegd en is het de jure een gemengd stelsel. In feite zijn de daadwerkelijke transacties voor het overgrote deel transacties die via de banken verlopen.</p>

3.2.4 Overige observaties

Het onderzoek heeft, naast de beleidsoverwegingen, ook een aantal andere aspecten in kaart gebracht om beter grip te krijgen op de situatie in de onderzochte landen, deze bijvangst is niet in alle gevallen volledig maar geeft wel voldoende beeld om uitspraken over de richting te kunnen doen. Deze volgen in hoofdstuk vier. Ter toelichting op de begrippen in de tabel:

Begrip	Toelichting
<i>Gebruik</i>	Dit gaat, als beschikbaar, over de penetratiegraad (bezit van middel) en het daadwerkelijk gebruik (aantal transacties).
<i>Financiering</i>	Welke financieringsconstructies zijn waargenomen en wat is ongeveer de omvang van de financiële middelen die erin omgaan.
<i>Private actoren in realisatie eID-middel</i>	Zijn er private actoren betrokken bij de realisatie, ook als dit als publiek eID-middel wordt geduid.
<i>Privaat gebruik persoonsregister / PIN</i>	Mogen partijen die een privaat eID-middel realiseren gebruik maken van de nationale persoonsregistratie en Personal Identification Number (dit komt overeen met het Nederlandse BSN)
<i>Incidenten</i>	Hebben er incidenten plaatsgevonden die geleid hebben tot discussies in het Nationale Parlement
<i>Open source software verplicht</i>	Zijn er Open Source Software eisen aan de software die private leveranciers van middelen gebruiken?
<i>Single Point of failure</i>	Is er discussie (geweest) omtrent "single point of failure" problematiek en heeft deze inrichtingsconsequenties?

Land	Gebruik	Financiering	Private actoren in realisatie eID-middel	Privaat gebruik pers. register / PIN	Incidenten	Open source software verplicht	Single Point of failure
België	ID Kaart verplicht – penetratie hoog, Aantal transacties niet precies bekend.	Kaart wordt op gemeenten verhaald die op hun beurt de burger laten betalen. Overige kosten worden gefinancierd uit centrale begroting.	Ja, aanbesteed	Nvt (publiek middel)	Geen	nvt	Geen discussiepunt
Denemarken	Circa 4,2 miljoen NemID zijn geactiveerd; Circa 50 miljoen transacties per maand waarvan circa 80% banken en 20% overige transacties	Overheid spendeert circa DKR 200 miljoen voor periode van 5 jaar (vast bedrag). Dit is circa 1/3 van totale kosten. Overige kosten door marktpartij betaald. Overheidsbudget gedekt door alle bestuurslagen in verdeelsleutel	Ja, privaat middel	Versleuteld gebruik nationale PIN	Nee	Ja, Certificaten Policy waar CA aan moet voldoen	Ja, is aanleiding model te heroverwegen
Duitsland	Gebruik wordt principieel niet bijgehouden of gemeten	De burger betaalt voor de eID-kaart. Overige kosten uit federaal budget. Als de burger zijn pincode vergeet is het reactiveren een betaalde dienst.	Ja, Duitse overheid heeft wel een overheidsbelang in de Staatsdrukkerij genomen	Nvt Duitsland kent geen PIN. Verbinding met register op gemeentelijk niveau	Geen	Nvt	Is in Duitsland geen discussie gezien gekozen model.

Land	Gebruik	Financiering	Private actoren in realisatie eID-middel	Privaat gebruik pers. register / PIN	Incidenten	Open source software verplicht	Single Point of failure
Estland	Ca 200 miljoen transacties in de afgelopen 10 jaar (overheid alleen)	Mobile-ID is maandelijks door de burger betaalde service. eID-kaart wordt betaald door de burger. Geen precies budget bekend.	Ja, aanbesteed	Ja	Geen	Aanbevelingen	Reden om een gedistribueerde interoperabele architectuur uit te rollen
Frankrijk	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt	Nvt
Luxemburg	Onbekend	De eID-kaart publiek en privaat wordt door de burger direct bekostigd (publiek ca 14 euro, privaat tussen 60-80 euro), overige kosten worden centraal gefinancierd.	Ja	Nee	Geen	Nee	Geen discussie
Oostenrijk	N/A circa 500.000 eID's zijn geactiveerd	Overheid schaft certificaten aan via tender, verschillende ministeries dragen bij. Mobile-ID roept vraag op rondom sms kosten	Ja, aanbesteed	Nee, Identifier is publiek domein en staat niet op eID-middel	Geen	Nvt	Validatieservice is SPF maar is geen discussiepunt
Portugal	In 2013 circa 115.000 eID gebruikers en circa 6 miljoen transacties	De eID-kaart wordt door de burger betaald, overige kosten komen uit de begroting.	Ja, aanbesteed	Nvt	Geen	Niet beschikbaar	Niet beschikbaar

Land	Gebruik	Financiering	Private actoren in realisatie eID-middel	Privaat gebruik pers. register / PIN	Incidenten	Open source software verplicht	Single Point of failure
Spanje	In 2103 waren er circa 1,2 miljoen validaties van de nationale eID-kaart (penetratie zeer hoog, eID vrijwillig) Het gebruik van andere certificaten is vermoedelijk bijna drie keer zo hoog	De eID-kaart wordt gefinancierd door de burger ongeacht of deze wordt geactiveerd (niet verplicht). Overige kosten worden uit de begroting gefinancierd.	Ja, aanbesteed	Private partijen die een certificaat uitgeven mogen het BSN registreren.	Geen	Nvt	Het validatieplatform maar is geen strategische discussie.
Verenigd Koninkrijk	Nvt, ID, Net begonnen	Overheid heeft een tender uitgeschreven. Omvang ongespecificeerd maar significant budget.	Ja, private middelen	Nvt	Nvt	Markt staat vrij eigen invulling te geven	Besproken maar heeft model niet gevormd.
Zweden	Penetratie hoog > 5 miljoen dragers eID-; transacties circa 300 miljoen per jaar, circa 80 miljoen e-overheid	Overheid koopt "validation control" (22 cent) van private partijen. Iedereen kan aanbieden die aan normen voldoet, in feite vooral banken. Validatie wordt doorberekend aan overheidspartijen voor 25 cent. Verschil financiert overhead.	Ja, private middelen	Ja	Geen	Nee, alleen de "identity insertion" is strikt voorgeschreven.	De Service Discovery Module maar deze is niet kritiek.

4. Conclusie

Het onderzoek leidt tot conclusies op twee niveaus, aangaande de beleidsoverwegingen om te komen tot een specifiek eID-stelsel, en aangaande aanpalende observaties.

4.1 Beleidsoverwegingen eID-middelen

Er is een breed spectrum van verschillende eID-middelen die functioneren in de onderzochte landen, van heel privaat tot heel publiek. Werkend met dezelfde grootheden, zoals beschikbaarheid, toegankelijkheid, privacy en veiligheid, komen landen tot heel andere keuzes. De culturele en historische achtergrond en waaronder ook de bestuurscultuur, de mate waarin e-overheid een ambitie is en is uitgerold, en het moment waarop de eID-middelen zijn geïntroduceerd, zijn van belang om de keuzes te begrijpen.

Het is opvallend dat de Europese zwaargewichten, Frankrijk, Duitsland en het Verenigd Koninkrijk, lang hebben gewacht met de introductie van een Nationaal eID-systeem. Deels is dit te verklaren uit uitgangspositie van deze landen die op fundamentele vlakken basisinfrastructuur ontberen, zoals een centraal persoonsregister en een BSN. Opvallend is dan ook dat schijnbaar een soortgelijke oplossing in Frankrijk strandt en in Duitsland wordt uitgerold. Beide landen kozen voor een publiek eID-middel dat toegang geeft tot publieke en private diensten. Het Verenigd Koninkrijk, na een mislukte poging een publieke eID-kaart in te voeren, kiest nu de private weg en eerst op de lagere betrouwbaarheidsniveaus. Overigens is voor alle drie privacy een belangrijke overweging en hebben ze heel sterke, maar verschillende, opvattingen over het vaststellen van identiteit.

Ook in stelsels waar private eID-middelen gebruikt werden, zoals Estland, Luxemburg, Spanje en Zweden, is een publiek middel geïntroduceerd, gekoppeld aan de ID kaart. Dit vanuit het oogpunt van beschikbaarheid (zo breed mogelijke verspreiding onder de bevolking mogelijk maken).

Concurrentiegevoeligheid en mededinging zijn in de onderzochte landen geen afwegingen van belang geweest. De markt-overheid discussie zoals we die in Nederland kennen, wordt nauwelijks herkend. Alleen in Spanje lijkt er een gesprek te ontstaan maar dat betreft niet de Nationale eID-kaart maar het secundaire eID-middel, dat overigens wel meer gebruikt wordt. Veel landen geven aan dat op het moment van introductie de markt nog helemaal niet in beeld was en publiek initiatief geen aandacht trok. Een aantal landen en experts suggereert ook dat de markt voor een hoog niveau eID-middel voor burgers niet volwassen is en zonder stimulans van de overheid niet kan bestaan. Het is in ieder geval in Denemarken reden om een nieuwe aanbesteding voor te bereiden om hun nationale private eID-middel, NemID, opnieuw te borgen.

Gebruik en gebruikersgemak zijn overwegingen die van belang zijn gebleken bij de keuze voor het in te zetten middel. In Denemarken en Zweden lijkt dit van het begin af aan een belangrijk speerpunt te zijn geweest, leidend tot pragmatische oplossingen gekoppeld aan private middelen die overigens wel (ten dele) door de overheid worden gefinancierd.

Landen die (vaak al vroeg in de ontwikkeling) een Nationale eID-kaart hebben uitgerold, zijn op zoek naar

manieren om het gebruikersgemak te verhogen, Oostenrijk heeft daarin direct in het begin een belangrijke stap gezet met de multi-middelen strategie. In veel gevallen wordt nu Mobile-ID geïntroduceerd, en in het geval van Spanje (en Frankrijk) door een federatie van gebruikersnaam/ wachtwoord oplossingen als Nationale oplossing te onderzoeken, vergelijkbaar met het huidige DigiD.

4.2 Inrichting van eID-stelsels en systemen

Opvallend is dat de overheid steeds een belangrijke rol heeft in het inrichten en beheren van het eID-stelsel, dit terwijl de praktische uitvoering van de productie van de eID-middelen steeds is weggelegd voor private partijen. Er lijkt een continuüm te bestaan voor alle eID-stelsels inclusief de beschikbare eID-middelen, van een publieke stelselverantwoordelijkheid naar een private uitvoering. Ieder land dat is onderzocht, bevindt zich op een ander punt op dit continuüm van meer privaat naar meer publiek.

Een aantal aspecten is in het onderzoek uitgelicht en is in paragraaf 3.2.3 neergelegd. Hieruit is een aantal conclusies te trekken die Nederland verder kunnen helpen.

- eID-middel publiek of privaat: Er is een onderscheid tussen het produceren van het middel, de chip, het 'vullen' van de chip, het uitgifteproces, en daarnaast nog het eventueel vernieuwen of aanvullen van de informatie op de chip. Verschillende stappen worden veelal door private partijen uitgevoerd al dan niet in directe opdracht van de overheid. Techniek lijkt veelal ge-outsourced. De vraag wat een publiek en wat een privaat middel is, is niet altijd eenvoudig te beantwoorden. Met bijvoorbeeld het Oostenrijkse model luistert de interpretatie heel nauw. Uiteindelijk werken aan iedere oplossing, zelfs de Duitse, ook private partijen.
- Ook in de landen waarin private eID-middelen worden gebruikt, betaalt de overheid mee. Het Verenigd Koninkrijk, Zweden en Denemarken hebben de meest private modellen en ieder heeft op eigen wijze een financieringsstructuur ingericht. Verenigd Koninkrijk en Denemarken met generieke aanbestedingen en Zweden door te betalen voor iedere validatie. In de landen waar eID-kaartoplossingen zijn uitgerold, betaalt de burger de kosten. SMS verificatie bij Mobile-ID is een aandachtspunt. Estland is een uitzondering. De overheid heeft daar nooit betaald voor de bank eID die in het begin zelfs het enige middel was dat toegang gaf tot de e-overheid.
- Mobile-ID is in opkomst, veel early adopters hebben een actieve Mobile-ID strategie, vooral om het gebruikersgemak te verhogen. Dit kan met de combinatie contactloze eID-kaart en Mobile telefoon met een NFC chip.
- Het hebben van een Single Point of Failure lijkt geen doorslaggevende overweging in de keuze voor de eID middelenstrategie. Alleen Denemarken geeft aan hier aan dit aspect mee te nemen in de volgende aanbesteding van haar middel. Wellicht dat dit samenhangt met het feit dat geen van de landen aangeeft ooit een incident te hebben gehad dat leidde tot discussie in het Nationaal Parlement.
- Enkele landen staan het gebruik van nationale registratie en BSN toe, ook hier lijken cultureel historische argumenten aan ten grondslag te liggen. Het gaat om Estland en Zweden, Denemarken in een afgezwakte vorm. In Spanje mag het BSN door private partijen die certificaten uitgeven worden geregistreerd.

Verantwoording

De opdrachtgever voor deze opdracht namens het Ministerie van BZK was Ardaan van Ravenzwaaij, hoofd van het Bureau Verkenningen en Onderzoek (DGBK). Namens het beleid is de directeur B&I betrokken. Namens deze is de dagelijkse inhoudelijke begeleiding belegd bij Corien Pels Rijcken en Carlo Luijten - BZK/DGBK/B&I.

Aan het onderzoek hebben vanuit PBLQ HEC gewerkt: Evert-Jan Mulder, Nathan Ducastel en Ingrid van Wifferen. De heer Nathan Ducastel was namens PBLQ HEC projectleider voor het onderzoek en dagelijks contactpersoon.

Het onderzoek is uitgevoerd in de periode juli – oktober 2014.

Een begeleidingsgroep is twee keer bijeen gekomen. In de eerste bijeenkomst is een tussenrapportage besproken en is de landselectie voor verdieping getoetst. In de tweede bijeenkomst is het concept rapport besproken en becommentarieerd. Dit commentaar is meegenomen in het eindrapport. Tot slot heeft de begeleidingsgroep in een schriftelijke ronde de mogelijkheid gekregen commentaar te leveren op het eindrapport v0.9.

Leden van de begeleidingsgroep:

Beenen, Nanda (CZW, BZK)

Blad, R.O. (EZ)

Boucherie, Berend (BuZa)

Claessens, T.J. (VenJ)

Driel, Diana van (BZK)

During, Rein (BZK)

Grasmeijer, Laurie (BZK)

Heijstek, Karin (VenJ)

Hulsebosch, Bob (Innovator)

Knopjes, Fons (BPR)

Koenhein, Aart (BZK)

Luijten, Carlo (BZK)

Meijboom, Sander (BZK)

Roover, Petra de (IenM)

Geïnterviewde personen

Experts algemeen

Jacques Bus

Hans Graux (telefonisch)

John Stienen

Bob Hulsenbosch (telefonisch)

Ivar Vennekes (telefonisch)

Landenexperts

Oostenrijk - Mr Peter Kustor en Mr Herbert Leithold

Estland - Mait Heidelberg en Laura Kask

Verenigd Koninkrijk – Robin Walker en Sam Rea

België – Frank Leyman en Bert Beyl

Denemarken – Charlotte Jacoby

Zweden – Hakan Persson Arvid Welling

Frankrijk - Charles-Henri Menseau

Duitsland – Jens Bender

Luxemburg - Mr Lionel Antunes

Spanje - Mr Carlos Gómez Muñoz (telefonisch)

Portugal - Ana Margarida Conceição Pipa (schriftelijk)

Met een bijzonder woord van dank aan de heer Freek van Krevel van het Minsiterie van EZ, die de verbinding legde met de verschillende eID Experts via het eIDAS netwerk en zorgde voor een uitstekende uitgangspositie voor de gesprekken.

Bestudeerde documentatie

Selectie:

Study on Impact assessment for legislation on mutual recognition and acceptance of e-Identification and e-Authentication across borders, IntraSoft & TNO (2012);

D2.2 Report on legal interoperability, STORK (2009);

Study on Mutual Recognition of eSignatures: update of Country Profiles, IDABC/Siemens (2009)

Electronic Identities in Europe: *Overview of eID solutions connecting Citizens to Public Authorities*, UL Transaction Security (2013)

Impact Assesment *accompanying eIDAS proposal*, Europese Commissie (2012)

eGovernment Benchmark, CapGemini (2014)

eGovernment Member State factsheets, ePractice Website

Afwegingskader publieke diensten in het eID-stelsel NL, 19 juni 2013

D.7.3 Business Plans - Consolidated Report & Recommendations, STORK2.0

D 3.3.5 Smartcard eID Comparison, STORK

The evolution of a national eID-system Building the Swedish identity federation (Swedish eID) 2014-09-08 Swedish eidentification Board, Presentatie.

NemID ekstern statistik rapport nr. 06-2014

Notitie Forum Standaardisatie FS22-10-07, betreft: Indeling van authenticatiemiddelen, 25 september 2009

eID Stelsel Nederland, Strategische verkenning en voorstel voor vervolg